

مکتب حدیثی بغداد

(از قرن دوم تا نیمه قرن پنجم هجری)

دکتر علیّه رضاداد

www.ketab.ir

رضاداد، علیّه

مکتب حدیثی بغداد (از قرن دوم تا نیمه قرن پنجم هجری) / علیّه رضاداد. - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۵.

ISBN 978-600-06-0065-5

۳۶۶ ص.

فیبا.

۱. محدثان شیعه - عراق - بغداد. ۲. حدیث - تاریخ - از آغاز تا قرن ۵ ق. الف. بنیاد پژوهشهای

اسلامی. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۲۹۲

۴۱۹۷۹۱۰

۱۳۹۵ م ۷ / ۱۱۵ BP

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مکتب حدیثی بغداد

(از قرن دوم تا نیمه قرن پنجم هجری)

دکتر علیّه رضاداد

ویرایش ادبی: دکتر مجتبی مجرد

چاپ اول: ۱۳۹۵ / ۱۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاههای کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۹	 سخن ناشر
۱۱	 معرفی پژوهش
۱۲	 ضرورت، اهمیت و اهداف تحقیق
۱۳	 سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق
۱۴	 روش تحقیق و گردآوری اطلاعات
۱۵	 پیشینه تحقیق
۱۶	 منابع و مآخذ تحقیق
۱۷	 ساختار پژوهش
۲۳	 فصل اول: مروری بر تاریخ سیاسی و فرهنگی بغداد
۲۳	 طرح بحث
۲۴	 خلافت عباسیان
۲۴	 ۱. دوره اول (۱۳۲- ۲۳۲ ق.)
۲۸	 ۲. دوره دوم (۲۳۳- ۳۳۴ ق.)
۲۹	 ۳. دوره سوم (۳۳۵- ۴۴۷ ق.)
۳۰	 حکومت آل‌بویه
۳۳	 ۱. جغرافیای مذهبی در عصر آل‌بویه

۲. اوضاع فرهنگی و علمی دوران آل بویه ۳۶

۳. فرقه‌ها و مکاتب مختلف فکری در بغداد ۴۷

فصل دوم: مکتب حدیثی بغداد در گذر تاریخ ۵۳

تاریخچه مکتب حدیثی بغداد ۵۳

۱. مکتب بغداد در عصر حضور ائمه اطهار علیهم‌السلام ۵۵

۲. مکتب بغداد در عصر غیبت ۵۷

عوامل مؤثر در گسترش مکتب بغداد ۵۹

۱. حضور امامان معصوم علیهم‌السلام در بغداد ۶۰

۲. سازمان و کالت ۶۰

۳. نفوذ شیعیان در دستگاه خلافت ۶۱

۴. حضور گسترده دانشمندان و محققان ۶۵

فهرست شماری از محدثان مکتب بغداد ۶۶

معرفی اجمالی مشاهیر مکتب بغداد و آثار آنان ۸۲

هشام بن حکم (د. ۱۷۹ / ۱۹۹ ق.) ۸۲

علی بن یقطین (د. ۱۲۴ - ۱۸۲ ق.) ۸۶

یونس بن عبدالرحمن یقطینی (د. ۲۰۸ ق.) ۸۷

ابو احمد محمد بن ابی عمیر زیاد بن عیسی (د. ۲۱۷ ق.) ۹۱

محمد بن عیسی بن عبید بن یقطین (د. ۲۶۰ ق.) ۹۴

ابو محمد حسن بن موسی نویدی (د. ۳۰۰ یا ۳۱۰ ق.) ۹۵

ابو سهل اسماعیل بن علی نویدی (د. ۲۳۷ - ۳۱۱ ق.) ۹۵

ابوعلی محمد بن همام کاتب اسکافی (د. ۲۵۸ - ۳۳۲ یا ۳۳۶ ق.) ۹۷

۹۸.....	ابوبکر جعابی، محمد بن عمر (د. ۳۴۴ یا ۳۵۵ ق.)
۹۹.....	ابن ابی عقیل عُمانی (ق ۴)
۱۰۱.....	ابن جنید اسکافی (د. ۳۷۱ یا ۳۸۱ ق.)
۱۰۴.....	هارون بن موسی تَلْعُکِیْری (د. ۳۸۵ ق.)
۱۰۵.....	ابن الصَّلْت اهوازی (۳۲۴ - ۴۰۹ ق.)
۱۰۶.....	شیخ مفید (۳۱۶ - ۴۱۳ ق.)
۱۱۰.....	احمد بن عبدالحلّاح بن احمد بزاز (حدود ۳۳۰ - ۴۲۳ ق.)
۱۱۰.....	سید مرتضی علم الهان (۴۳۶ - ۴۵۰ ق.)
۱۱۴.....	سید رضی (۳۵۹ - ۴۴۶ ق.)
۱۱۸.....	سلار دیلمی (د. ۴۴۸ یا ۴۶۳ ق.)
۱۱۸.....	ابوالفتح محمد بن علی بن عثمان کراچی (د. ۴۴۹ ق.)
۱۱۹.....	احمد بن حسین بن عبیدالله غضائری (حدود ۴۵۰ ق.)
۱۲۱.....	ابوالعباس احمد بن علی نجاشی اسدی (۳۷۲ - ۴۵۰ ق.)
۱۲۲.....	شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰ ق.)
۱۲۵.....	نگاهی به آثار حدیثی شیخ طوسی
۱۳۰.....	ابویعلی جعفری (د. ۴۶۳ ق.)
۱۳۲.....	فصل سوم: مبانی مکتب حدیثی بغداد
۱۳۲.....	طرح بحث
۱۳۳.....	خبر و اقسام آن از دیدگاه دانشوران مکتب بغداد
۱۳۳.....	الف. تعریف خبر
۱۳۴.....	ب. خبر متواتر

ج. خبر واحد	۱۳۹
د. شیوه‌های برخورد با انواع احادیث	۱۸۳
اجماع	۲۰۰
عقل‌گرایی	۲۰۵
الف. ماهیت عقل	۲۰۷
ب. کاربرد عقل در فقه	۲۰۷
ج. کاربرد عقل در روایات	۲۱۱
د. رابطه عقل و وحی	۲۱۳
ه. نکته‌ای در باب اصلاح قیاس و اجتهاد	۲۱۶

فصل چهارم: روش‌شناسی مکتب حدیثی بغداد	۲۲۰
روش‌های شرح و فهم حدیث	۲۲۰
۱. تحقیق و بررسی در صدور حدیث	۲۲۲
الف. تقطیع نادرست	۲۲۲
ب. توهم راویان در نقل متن	۲۲۳
ج. تصحیف	۲۲۴
د. اختلاف الفاظ و تباین معانی	۲۲۴
۲. بررسی مورد صدور حدیث	۲۲۶
۳. بهره‌گیری از دانش‌های ادبی	۲۲۷
الف. توجه به قواعد نحوی	۲۲۸
ب. توجه به معانی مختلف حروف	۲۲۹
ج. توجه به مدلولات لغوی و اصطلاحی	۲۲۹

۲۳۱.....	د. بازکاوی معانی اصلی واژه‌ها
۲۳۲.....	هـ. حمل کلام بر مجاز و کنایه
۲۳۳.....	و. حمل کلام بر تشبیه و استعاره
۲۳۴.....	ز. حمل کلام بر مبالغه
۲۳۴.....	مبانی و روش‌های نقد حدیث
۲۳۷.....	نقد سندی احادیث
۲۳۹.....	الف. محدثان بغداد و علم رجال
۲۴۱.....	معرفی اجمالی آثار رجال: «نشان مکتب بغداد»
۲۴۱.....	رجال ابن غضائری
۲۴۲.....	رجال نجاشی
۲۴۴.....	الفهرست شیخ طوسی
۲۴۵.....	رجال شیخ طوسی
۲۴۵.....	گزیده رجال کشی (اختیار معرفة الرجال)
۲۴۶.....	ب. شکل‌گیری علم درایه در مکتب بغداد
۲۵۰.....	اصطلاحات حدیث‌شناختی در آثار اندیشمندان بغداد
۲۵۴.....	طرق تحمل حدیث
۲۵۹.....	مبانی ترجیح روایات از دیدگاه دانشمندان مکتب بغداد
۲۶۱.....	الف. مرجحات داخلی
۲۶۴.....	ب. مرجحات خارجی
۲۷۷.....	شیوه‌های جمع و تأویل اخبار
۲۸۸.....	فصل پنجم: ویژگی‌های مکتب حدیثی بغداد
۲۸۸.....	طرح بحث

- ۲۸۹..... حضور نام آوران مکتب تشیع
- ۲۹۰..... پایه‌گذاری دانش‌های حدیث‌شناختی
- ۲۹۱..... الف. علم رجال
- ۲۹۱..... ب. مصطلحات
- ۲۹۲..... ج. فقه‌الحدیث
- ۲۹۲..... د. منبع‌شناسی
- ۲۹۳..... گسترش اندیشه‌ی کلامی و عقل‌گرایانه
- ۲۹۴..... ۱. تأسیس علم دلام
- ۲۹۵..... ۲. نگارش کتب اصمائی
- ۲۹۷..... ۳. رویکرد به فقه تفریسی
- ۳۰۰..... ۴. تدوین تفاسیر اجتهادی
- ۳۰۱..... ۵. اعتبار بخشی به علم و یقین
- ۳۰۳..... ۶. مقابله با حدیث‌گرایی قمیان
- ۳۳۱..... فرجام سخن
- ۳۳۷..... کتابنامه

سخن ناشر

عن عبدالسلام الهروی: عن أبي الحسن الرضا عليه السلام
قال: رَجِمَ اللهُ عبداً أُمِرَنا قُلْتُ فَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قال: يَتَعَلَّمُ
عُلُومَنا وَيُعَلِّمُها النَّاسَ، وَأَنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنا لَاتَّبَعُونَا.
ترجمه: رحمت خدا بر بندگانش که زهنگ ما را زنده کند، دانش های ما را فرا گیرد و به
مردم بیاموزد. اگر مردم زیبایی سخنان ما را می دانستند، از ما پیروی می کردند.

حدیث یکی از منابع چهارگانه معارف، احکام و آموزه های اسلامی است که پس از
قرآن کریم از بیشترین اهمیت و جایگاه برخوردار است. حدیث و به معنای عام تر سنت
پیامبر و امامان معصوم علیهم السلام که از منبعی معصومانه صادر می شود و در تبیین معارف
اسلامی و نیز آموزه های قرآنی و وحیانی نقش بسزایی دارد. در میان روایان و ناقلان با
روش هایی گوناگون نقل شده و سپس در مجموعه هایی مانند اصول اربعه مائة و پس از آن
در کتاب های اربعه شیعه و سپس با نظم و نسق خاصی در کتاب وسائل الشریعه و مانند
آن ثبت و ضبط شده است.

نقل و نگارش احادیث، استفاده از متن آن و استنباط و استخراج آموزه ها و احکام
اسلامی از لایه لای آن علاوه بر علوم و دانش هایی مانند علم رجال، درایه و فقه الحدیث،
سبک و سیاق های ویژه ای را به حسب شرایط زمانی، مکانی، فرهنگی و ... ایجاد کرده
که می توان به آن مکتب های حدیثی گفت.

سرکار خانم دکتر علیہ رضاداد با کاوش در مصادر و منابع مربوط، به ویژگی‌های یکی از این مکتب‌ها (مکتب حدیثی بغداد) پرداخته است و حاصل پژوهش‌های خود را در این اثر که پایان‌نامه دکتری ایشان است به رشته تحریر درآورده است.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی در راستای عمل به یکی از رسالت‌های خود که حمایت از پژوهشگران و ارزیابی علمی و چاپ و نشر آثار فاخر است، اقدام به چاپ این اثر نمود؛ باشد که مورد استفاده خوانندگان محترم قرار گیرد.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی
آستان قدس رضوی